

MAJESTATEA SA MARGARETA,
CUSTODELE COROANEI ROMÂNE

Și omul acesta este tatăl meu¹

Când aveam nouă ani, am scris o compunere pe care am lăsat-o la școală sau am pus-o undeva, în pod. Dacă cineva mi-ar spune azi s-o scriu din nou, compunerea ar arăta așa:

„Există un om pe lumea aceasta a cărui prezență mă face să mă simt ocrotită, un om care se află întotdeauna acolo, lângă mine.

Am acasă o fotografie cu mine copil, așezată pe o mașină veche de tuns iarba. Ședeam pe mașina cu care omul acesta tăia iarba și mă simțeam în siguranță.

În fiecare seară, înainte de a adormi, el venea să spună, cu surorile mele și cu mine, Tatăl Nostru. Când aveam patru ani, mi-a dat textul rugăciunii copiat la mașina lui de scris. Aceasta este o pagină pe care nu am pierdut-o niciodată.

La cei șapte ani ai mei, când venea să mă ia de la școală, stăteam pe scaunul din față al mașinii Volkswagen „Broscuță“ și eram foarte mândră că am dreptul la acel loc. Mă uitam pe furiș la el cum conducea și mă gândeam ce frumos și fermecător era, cu ochelarii de soare și cu profilul lui perfect. Eram foarte mândră. La semafor mă uitam

¹ Text scris de către Majestatea Sa Margareta, Custodele Coroanei Române, în ziua de 25 octombrie 2001, când Majestatea Sa Regele Mihai I a împlinit vârsta de 80 de ani.

pe fereastră la oamenii din alte mașini să văd dacă îl remarcau și eram sigură că nici ei nu văzuseră un bărbat atât de frumos.

Am zburat la vârsta de zece ani într-un avion pe care el îl pilota și a fost destul de ciudat să fiu acolo, în aer, înconjurată de nori și de zgomotul motoarelor; mă uitam în jos, spre pământ, și puteam să văd mașinile și copacii, lacul, câmpurile și șoselele. El nu spunea nimic, dar, la un moment dat, am văzut la distanță un alt avion. Deodată, a spus: «Dacă aș începe acum aterizarea, din cauza liniei de zbor ne-am ciocni cu celălalt avion. Asta îmi spun instrumentele mele de zbor». M-a privit amuzat, să vadă ce spun eu. Am tăcut și m-am gândit că omul acesta e destul de puternic să rezolve orice problemă.

Când mă întorceam de la școală, la casa veche din Versoix, el citea mereu *Herald Tribune* după masa de seară, dezlega rebusuri, asculta muzică clasică, înainte ca nesuferitele de televizoare să intre în viața noastră. Serile noastre în familie erau plăcute și confortabile.

Când am devenit adolescentă, m-a învățat să conduc mașina, folosind pentru aceasta jeepul său. A fost foarte răbdător și nu m-a făcut să mă simt nervoasă sau neîndemânică. A fost dintotdeauna foarte calm și a fost bun și înțelegător cu fiecare.

Dacă ceva se strica, el știa să repare, mai ales lucrurile mecanice și electrice. A fost minunat pentru mine când am avut prima mașină! Nu aveam nevoie să merg niciodată la garaj.

Am descoperit că acest om are talent artistic; a fost un pasionat pianist (e așa de păcat că nu a continuat!), iubește muzica clasică, este un talentat fotograf și îi place să călătorească și să immortalizeze peisajele noi. Când eram mici și veneau la noi copii de la școală, el scotea un proiector special și ne arăta desene animate cu ciocănitorea Woody, rățoiul Donald și cu Mickey Mouse. De aceea serbările noastre de acasă erau vestite la școală și fiecare se întrecea să fie invitat în casa noastră.

Amintiri unice sunt serile în care înregistra, în fiecare an, mesajul pentru Europa Liberă, care se transmitea în România în seara de Anul Nou. Noi toate trebuia să fim liniștite în timpul înregistrării, de fapt trebuia să stăm în altă cameră, ca să nu-l deranjăm. Ascultam

cu încordare cuvintele și cadența limbajului. Eram de fiecare dată impresionate și înțelegeam că e vorba de ceva cu adevărat important.

Eram mic copil atunci când am înțeles că există o parte în acest om care nu ne aparține nouă. Totul era legat de înregistrările radio din fiecare an: o latură misterioasă a existenței sale, mai presus de viața personală. Acest sentiment devenea evident și în orele în care el ne povestea despre o țară nu prea îndepărtată pe care o iubea și pe care o pierduse, când ne vorbea în limba acelei țări, când ne arăta fotografiile aceluși ținut și ne punea să ascultăm muzica acelor meleaguri. La început ne-am întrebat cum poate cineva să piardă o țară, cum se poate una ca asta? Dar ceea ce înțelegeam era că omul acesta era mai mult decât unul dintre membrii familiei noastre; în viața lui exista o altă dimensiune, cumva deasupra noastră; era ceva diferit, important, nu ca o meserie sau o slujbă, ceva mult mai cuprinzător și mai profund. Și, totuși, acel ceva era, într-un fel, și o parte din noi. Sentimentul de apartenență a crescut odată cu noi și ne-a adus și mai aproape de omul despre care vă vorbesc.

Această altă parte a lui îl făcea reținut și trist. Dar cum e foarte echilibrat, a reușit mereu să-și învingă tristețea. Persoana aceasta are ore metodice stabilite pentru orice, și vorbele pe care le spune sunt bine gândite înainte. De aceea el face pe toată lumea să se simtă în siguranță; niciodată nu e haos în jurul lui.

Acest om are un formidabil simț al umorului și poate spune glume foarte amuzante; simțul umorului ne-a folosit lui și nouă ca medicament atunci când venea tristețea. Persoana aceasta e incoruptibilă, nu l-am putut minți niciodată. De exemplu, nu m-am putut preface că sunt bolnavă, ca să nu merg la școală.

Omul acesta a avut tot soiul de profesii pentru a-și întreține familia: a crescut găini, a condus mașini, a făcut tâmplărie, a fost agent de bursă, pilot de încercare și producător de echipamente electronice. Am descoperit că a purtat o incredibilă corespondență cu tot felul de oameni din toate colțurile lumii, despre țara lui, despre jeepurile lui, despre fotografii, mașini, avioane și chestiuni mecanice. Auzeam cu

toții cum bătea literele la mașina lui de scris, în noapte, în timp ce ne cuprindea somnul. Era un sunet așa de liniștitor!

Acest om a devenit Rege la vârsta de cinci ani și continuă să fie. El a fost născut să reprezinte, să iubească și să muncească pentru o țară și și-a îndeplinit menirea în fiecare secundă a vieții lui, chiar și atunci când țara era departe de el și interzisă lui.

A stat singur împreună cu armata lui în fața naziștilor și a schimbat destinul unui continent la 23 august 1944, la vârsta de douăzeci și doi de ani, când a întors armele de partea Alianților, în cel de-Al Doilea Război Mondial. Apoi, el singur a durat ani de încăpățânată rezistență în fața comuniștilor care, în cele din urmă, l-au forțat cu țevi de pușcă și cu tancuri să-și părăsească țara.

Dar acest om a supraviețuit dușmanilor lui și chiar copiilor dușmanilor lui.

Omul acesta a fost întotdeauna acolo, lângă mine. El este dintotdeauna alături de tine.

Și omul acesta este tatăl meu.“

EMIL HUREZEANU

Cu Regele în patru timpi

I

Ultimii doi ani, primii doi ani. Înainte și după Revoluție. Este perioada mea de întâlniri cu Regele, în împrejurări neobișnuite și, pentru mine, tulburătoare, neașteptate și irepetabile. Am încercat să adun însemnările din acele vremuri. Mi-am revăzut, din spatele ochelarilor cu dioptrii mărite, după un sfert de secol, amintirile și chiar textele mai vechi în care, de-a lungul anilor, am vorbit sau am scris despre aceste întâmplări cu adevărat istorice.

La sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, în Uniunea Sovietică și în restul blocului comunist est-european, semnele unor transformări dramatice ale sistemului comunist nu mai puteau fi ocolite. La Moscova funcționa din 1985 o nouă strategie a reformei și transparenței, perestroika și glasnost—poate un pas mic pentru istoria universală a libertății, dar un pas imens pentru cetățenii *realcomunism*-ului.

Pretutindeni—la Varșovia îndeosebi, unde rezistența anticomunistă, prin Biserica Catolică și Solidaritatea, era deja o izbândă a întregii societăți, dar și la Budapesta sau Praga, barăci comuniste mai vesele, ba chiar la Sofia sau în Berlinul Răsăritean, unde dogmatismul conducătorilor prosovietici a generat mai mult decât umiliința nesfârșită a propriilor cetățeni—comunismul dădea semne de oboseală și cangrenă, dar nu exista nicio certitudine că se va prăbuși și cu atât

mai puțin se putea anticipa cadența și amplexarea răsturnărilor în interiorul sistemului comunist din a doua jumătate a anului 1989.

Bucureștiul era, însă, marea excepție—acest câmp subminat de aspirații antitotalitare subit îngăduite, „cu voie“ de la poliția Kremlin-ului. În definitiv, ei (rușii) ne-au dat comunismul, ei să-l ia înapoi, își spuneau oamenii. Or, în contextul de mai sus, România era singura țară care părea a fi colonia penitenciară ireductibilă a lagărului.

Sărăcia, frigul, supravegherea continuă, amalgamul buf de național-comunism folcloric în care demolarea bisericilor, înfometarea, interdicția avorturilor și completa întunecare, la propriu și la figurat, a spațiului public asigurau rezistența metropolei comuniste la toate presiunile care anunțau vântul schimbării. Fără îndoială, era o rețetă de continuitate sigură în tumultul dezghețului central-est-european. Dar tocmai acest cocteil monstruos a provocat și a făcut posibilă cea mai sângeroasă soluție de ieșire din comunism, în decembrie 1989.

Eram redactor la Radio Europa Liberă, la München, unde, seară de seară, împreună cu colegii N.C. Munteanu, Șerban Orescu, Gelu Ionescu, mai ales, îmi citeam comentariile în emisiunea „Actualitatea românească“, într-o atmosferă impregnată de impresia că nimic nu se va mai schimba la noi.

În noiembrie 1987, însă, protestul anticomunist al brașovenilor, la început salarial și apoi imediat general și incandescent, a fost primul semn al schimbărilor posibile care se prefigurau. Apoi evenimentele au luat o turnură severă, trecând, brusc, de la letargia generalizată la explozia socială. Bravura anticeaușistă a lui Radu Filipescu, scrisorile Doinei Cornea, dizidența intelectuală a lui Dorin Tudoran și Mihai Botez, cea sindicală a lui Vasile Paraschiv, pamfletele lui Mircea Dinescu, reanimarea foștilor granguri comuniști, în frunte cu Silviu Brucan, scrisorile de protest împotriva dărămării bisericilor și a tentativelor de punere în operă a sistematizării rurale, precum și solidaritatea caldă și expresivă a lumii occidentale cu românii, mai ales după filmele anticeaușiste *Dezastrul roșu* (Belgia, 1988) sau *Cezar întârziat* (Austria, 1986), asigurau combustibilul emisiunilor noastre. Seară de seară, comparam situația din țara noastră cu cea din țările

vecine, unde conducătorii cedau, făceau concesii și nu reacționau brutal atunci când oamenii își cereau drepturile.

Regele Mihai era de multă vreme un simbol al rezistenței anti-comuniste. Jucase un rol vital în istoria României, într-o perioadă crucială, fiind, ferm, de la 23 august 1944 și până la abdicarea forțată din 1947, adeptul formulei de stat prooccidentale întruchipate de Coroana României, care nu părea scoasă definitiv din istorie. Sau poate că această formulă își atinsese limitele, iar românii și liderii lor istorici nu realizau acest lucru.

Exilul în Elveția, demnitatea și simplitatea cu care Regele a înțeles să rămână aproape de România, în condițiile în care autoritățile elvețiene nu-i încurajau deloc exercițiul politic public, îi creaseră Regelui Mihai un loc special, de lider național în așteptare *in pectore* mai mult decât în culisele scenei reale.

În fiecare an, de Crăciun, Regele se adresa, la Radio Europa Liberă, ascultătorilor din România. Erau mesaje scurte de îmbărbătare și de tristă, dar nu resemnată, acomodare cu fatalitatea. Autoritățile americane ale Europei Libere acceptau aceste mesaje regale de Crăciun, care, la fel ca și cele din restul emisiunilor, nu trebuiau să îndemne la revoltă sau la nesupunere civică.

„Americani“, cum le spuneam noi generic, aveau suficientă înțelegere pentru ofensivele noastre de criticare a sistemului politic din România, dar funcționa și la „ei“ o foarte paradoxală și, în fond, complice cenzură post-factum. Emisiunile erau transcrise și ascultate după difuzare, iar criticile cenzorilor, uneori severe, puteau fi interpretate, din moment ce ajungeau prea târziu la noi, și ca evidente sugestii de încurajare.

În acest context, am solicitat responsabililor americani, la începutul lunii mai (1989), în plină ebuliție politică a lagărului comunist, permisiunea de a lua un interviu, mai amplu, pe teme politice interne și internaționale de actualitate, Regelui Mihai. Joel Blocker, fost corespondent la Paris al revistei *Newsweek*, era un ziarist profesionist „șevronat“. La fel, chiar dacă mult mai calm, venind din zona cercețarilor militare, era Ross Johnson, ca să nu mai vorbim de cel care l-a

înlocuit în a doua parte a anului pe Blocker, excelentul ziarist de la *Los Angeles Times*, ani de zile corespondent la Moscova în anii primei „descompuneri“ post-brejneviste, Robert Gillette. „Americani“ au fost de acord. Împreună cu Nestor Rateș, directorul interimar al redacției române după moartea lui Vlad Georgescu, în noiembrie 1988, am plecat la Geneva. Aici, dr. Nicolae Stroescu, directorul adjunct și apoi succesorul lui Rateș, ne-a înlesnit, printr-o persoană apropiată familiei, o întâlnire cu Regele. Ne însoțea, venind din Berlinul de Vest, Helmut Frauendorfer, scriitor și jurnalist originar din România, fost membru al Aktionsgruppe Banat, alături de Herta Müller, Richard Wagner *and comp.* El, la propunerea mea, urma să participe la interviu și să publice o versiune mai redusă în *Tageszeitung*.

Discuția propriu-zisă a durat două ore. Vizita, aproape dublu. Când am ajuns în fața casei, am văzut că poarta era legată cu o sfoară, ca la noi la țară. Locuința era oarecum modestă chiar și pentru un rege în exil, dar în interior era confortabilă, radiind seninătate și bun gust. Un interior mai mult prietenos decât luxos: portrete mari în ulei, al Reginei Maria, al Reginei Elena și al Regelui Mihai copil, ferestre generoase dând înspre peluza cu iarba abia ivită a primăverii, canapele de tip american, adânci, două-trei vase chinezești. Era „alveola“ Regelui nostru, după 40 de ani de exil. Regina, în pantaloni, volubilă, simpatică și cu un evident simț practic, ca o burgheză scandinavă, ne-a turnat încontinuu ceai în cești, făcând glume așezată direct pe covor, cu o însuflețire parcă prea încurajatoare pentru noi, „plebeii instruiți“.

Suntem, deci, în mai 1989. Pe-atunci, Regele era vizitat doar de un cerc restrâns de persoane și lideri ai exilului, locuința sa de la Versoix devenind loc de „pelerinaj“ de-abia după 1990. Eram printre primii jurnaliști din lume admiși în proximitatea fostului Suveran al României.

Mi-amintesc cât de apăsătoare a fost emoția acestei întâlniri. Eram atât de năucit încât, neatent și neglijent cu aparatul de înregistrat, calitatea sunetului n-a ieșit grozavă. Producătorii de la München s-au declarat foarte nemulțumiți de rezultat când ne-am întors.

Dar despre ce n-am vorbit? Despre viața din România, despre abuzurile autorităților comuniste, despre izolarea noastră în raport cu vecinii și Occidentul, despre 23 august 1944, despre greva regală de mai târziu, despre grațierea sau refuzul grațierii generalului Antonescu, despre întâlnirea cu Vișinski și impunerea actului de abdicare. Regele avea 68 de ani, dar, cu eterna sa siluetă sportivă, era bine dispus, chiar dacă pe chip i se citea acea umbră de îngândurare și tristețe reținută. Punea și el întrebări și voia să știe de la noi „cât a mai rămas“. Ne-a aratat jee-pul primit de la generalul Patton, în 1945, câteva albume de fotografii, ne-a întrebat dacă știm bancuri cu Ceaușescu, care, i se povestise, erau încă savuroase, semn că nemulțumirea nu atinsese cotele exasperării finale. Interviuul a fost difuzat în două-trei emisiuni în mai 1989 și a avut, am aflat, un mare ecou în țară. O versiune tipărită, mai scurtă, a apărut în *Tageszeitung* și, ulterior, în alte publicații occidentale. Acesta a fost primul amplu interviu politic al Regelui, frontal critic la adresa regimului politic din România, după atâtea decenii.

Plecând spre oraș, în acea seară de primăvară elvețiană, atât de luminoasă pe malul lacurilor altora și atât de întunecată în ipostaza noastră românească, am știut că acesta era un moment de cotitură. După patru decenii, Regele se adresa românilor cu un mesaj de încredere în viitorul mai bun al României, cu o speranță fermă, dar temperată de înțelepciune, cu o solidaritate atât de mult pusă la încercare în singurătatea exilului, cu acea inefabilă capacitate empatică a suveranului care întotdeauna lasă să se înțeleagă mai mult decât spune. Interviuul a fost transcris și tradus în engleză pentru toate celelalte redacții est-europene ale Europei Libere și pentru țările din Uniunea Sovietică. O versiune în limba franceză a apărut în *Journal de Genève* datorită prietenei mele Thérèse Obrecht, foarte apropiată de cauza românească în acei ani, corespondent-vedetă al televiziunii elvețiene, inclusiv la Moscova, după 1990.

După Revoluție, înaintea primei încercări de revenire în țară a Regelui, de Crăciun, în 1990, Stelian Tănase a publicat interviul și în România. Făcusem mai multe fotografii atunci la Versoix, dar plecările și venirile repetate, frământările nopții și temerile zilei le-au risipit